

Z. čl. VIII/1836: o urbářských smlouvách.

Z. čl. X/1836: o patrimonialní jurisdikci a urbářském řízení.

Z. čl. XI/1836: o veřejných břemenech, které jsou povinni snášeti šlechtici jsoucí v držbě půdy poddanské.

Z. čl. XXXIV/1836: o církevním a podobném desátku.

(Pokračování.)

Dr. Karol Szegő :

Lombardný pôžičkový úkon.*)

Jednou z najaktuálnejších otázok v dnešnom právnom živote je otázka lombardnej pôžičky. O jej riešenie následkom lombardovania válečnej pôžičky a rakúskych i uhorských burzovních papierov pri ústavoch teraz už československých sa zaoberajú temer všetky vrstvy spoločenské. Na viedeňskej a peštianskej burze zakúpené cenné papiere boli lombardované od 75—90%. Po prevrate, poťažne po odkolkovaní jednotlivci ostali dlžní patričným peňažným ústavom v čsl. korunách, naproti tomu na viedeňskej a peštianskej burze cenné papiere sa značily v rakúskych a maďarských korunách a následkom nastalej valutnej diferencie sotva kryly $\frac{1}{10}$ pôvodného dlhu.

Osud lombardných dlhov postihuje na Slovensku veľmi početné rodiny, a preto je nutné, aby sme si túto otázku z právneho stanoviska objektívne objasnili. A to tým viac, lebo naše súdy pri doterajšom posudzovaní lombardných válečných pôžičiek sa vyhly zásadnému rozhodnutiu otázky.

I. Lombardný úkon neni iným, než pôžičkou na ručný záloh, lišiacou sa od pôžičky v záložni len v postavení jednajúcich strán. Laicky vyjadreno, keď si založím svoje cenné papiere v záložni, uzavriem pôžičku na ručný záloh, ale keď si zlaté hodinky zastavím v banke, povstane lombardný úkon.

Pôvod lombardného úkonu je obsažený už v samom pomenovaní. Vzniknul v Hornej Italii, odkiaľ ho v stredoveku — dľa badania Stobbeho — židia-obchodníci doniesli do Nemecka.

Lombardný úkon už od samého vzniku sa spravoval pravidlami rímskeho ručného zálohu, pravidlami pacta de vendendo a pacta commissoria, lebo jeho hospodárskym účelom bolo úplné zaistenie veriteľa. Tento sa mohol čím kratším spôsobom uspokojiť z predmetu zálohu, nehľadiac na osobu založiteľovu, alebo si k uspokojeniu sa podržal predmet zálohu. Už samo osobné postavenie židovského

*) Konklúzie pôvodcove sú čiastočne sporné. — Red.

veriteľa požadovalo, aby sám záloh skýtal dostatočné krytie, lebo žid nemal proti kresťanovi dlžníkovi vôbec žiadnej osobnej žaloby.

Tento zvláštny vecný vzťah lombardného úkonu vznikol v zájme veriteľa, nie k ochrane dlžníka. V tomto smere a na tomto základe sa vyvíjalo táto právna inštitúcia až do dnes, a tak v právnej literatúre, jako i v právnej praxi otáznou zostala povaha tohoto úkonu.

Samozrejme je, že sa jedná len o takú lombardnú otázku, kde nejestvuje zvláštna osobná zaviazanosť, na pr. v podobe dlžného úpisu, alebo osvedčenia, a kde veriteľ bez ohľadu na osobu dlžníkovu eskomptoval ručný záloh v podobe cenných papierov, drahých kovov alebo tovaru. Jasné je, že takýto obchod slúžil výlučne k prospechu veriteľa; on eskomptoval ručný záloh až do 50—70% efektívnej hodnoty zálohu, nemusel sa starať o osobnú bonitu dlžníka a mal právo ručný záloh v dobe sročnosti — (srok bol vždy krátky) — predat a z kúpnej ceny sa uspokojiť. Už pri najmenšom klesnutí hodnoty mal právo žiadať o doplnenie zálohu, čo keď dlžník neplnil, považovalo sa to za sročnosť. Jakú výhodu mal dlžník pri takejto pre neho najnebezpečnejšej podobe pôžičky? Však keď jeho osoba bola smerodajná pri poskytnutí pôžičky, mohol si dať poskytnúť osobný úver a ten zaokrýť ručným zálohom, čo by úplne zmenilo polozenie veriteľa. Počas mieru lombardná pôžička vôbec nemala žiadnej výhody pre dlžníka. Veriteľ znal hodnotu predmetov ručného zálohu, dal úver do istého procenta hodnoty zálohu a ponač menlivosť cien bola minimálna, bez každého rizika dostal protihodnotu. Keď následkom poválečných valutných pomerov stala sa v tomto ohľade zmena, nemôžeme riešenie celej právnej inštitúcie zmeniť len preto, že by to slúžilo momentálne k prospechu veriteľov — zvlášte v prospech bánk.

K objasneniu tejto otázky s právneho stanoviska musíme sa zabývať uhorskou právnou literatúrou a právnou praxou.

Väčšina spisovateľov sa touto otázkou nezabýva, jedine bankovní právnici, aj to viac s technického než s právneho stanoviska.

V právnej praxi počas mieru sa veľmi zriedka vyskytla táto otázka. V uhorskej právnej praxi poznám dva takéto prípady, kde sa jedná o lombardný úkon. Príčinou toho je, že predmetom lombardu sú cenné papiere, drahé kovy a tovary, ktoré majú stálu hodnotu a snadno sa dajú zpeňažiť. Lombardný veriteľ dal na úver len do 50—70% hodnoty cenného papiera alebo tovaru a zpravidla si vymienil — pozdejšie sa to z povahy úkonu vyvíjalo — že sa môže i bez zakročenia sudcovského uspokojiť a sám môže predat predmet zálohu, majúci burzovnú, poľahke tržnú cenu. (Viď obch. z. § 306.) Zpravidla si krome toho lombardný veriteľ vyhradil, — na území

platnosti rak. obč. zák. to nebolo potrebné (viď § 458.), — že v páde klesnutia ceny je dlžník povinný záloh doplniť, čo keď neučinil, pohľadávka dospela. Keď tedy nastala v cenných papieroch alebo tovare 5—10% diferencia, veriteľ záloh predal a tým vždy celá jeho pohľadávka bola uspokojená. Preto nenajdeme v právnej praxi prípad, kde by lombardný veriteľ bol zaviedol osobnú žalobu proti lombardnému dlžníkovi.

I zo samej povahy úkonu to plynulo. Lombardný veriteľ vôbec neskúmal bonitu lombardného dlžníka, nevšimal si jeho osoby, často ani jeho totožnosť nezistil, ale na samý záloh poskytol pôžičku. Tedy ani nemohol dlžníka, ktorého neznal, osobne žalovať.

Čo sa týka dejinného vývoja, technického prevedenia a hospodárskeho účelu lombardného úkonu, je v zjavnom odpore s tým, aby lombardný dlžník bol braný na osobnú zodpovednosť.

Tiež uhorská právna literatúra a prax, do ohľadu berúc zákon o pôžičke na ručný záloh a burzovné usancie, stoja jasne na tomto stanovisku.

Maďarské právne príručky sa vôbec nezmieňujú o lombardných úkonoch. Preto sú naše slovenské súdy v tejto otázke celkom neinformované, lebo sudcovia, odchovaní právom uhorským, nemajú žiadnej pomôcky pri riešení týchto prípadov. Nezabýva sa ňou ani Fodor, ani Sladits alebo Lallossevits. Len Nagy (Magyar kereskedelmi jog kézikönyve) sa dotýka tejto otázky a hovorí, že sa má posúdiť podľa obchodných zvykov, či má krome vecného uspokojenia lombardný veriteľ i osobnú žalobu proti dlžníkovi. Čo sa týka obchodných zvykov a súkromého práva sa zmieňuje, že je veľmi sporné, či lombardný veriteľ môže žalovať dlžníka v jeho osobe. Tedy Nagy sa tiež len letmo dotýka tejto veci.

O mnoho ďalej pokročila v tomto smere uhorská právna prax v rokoch 70. Súdna tabuľa v Budapešti dvakrát rozhodovala v takejto záležitosti (Döntvénytár sv. 18., str. 43. a sv. 16., str. 144.).

V oboch prípadoch rozhodla, že pri pôžičkách na cenné papiere len vtedy prísluší veriteľovi osobná žaloba proti dlžníkovi, keď preukáže, že sa dlžník na zaplatenie pôžičky osobne zaviazal. Ďalej vyriekla, že neplynie z povahy úkonu samého domnienka, že by sa dlžník osobne zaväzoval a právny následok nezaplatenia dlhu je výlučne ten, že sa veriteľ môže uspokojiť zo založených papierov. (Rozsudok č. 5729/1877 a č. 26.342/1876.)

Kuria toto stanovisko schválila a dodala, že škoda, povstala znehodnotením cenných papierov, je na farchu veriteľovu, pripisujúc to jeho omeškaniu, že nepredal cenné papiere včas.

Jako z tohoto vyplýva, právna prax jasne stojí na stanovisku, že lombardný dlžník neručí osobne za lombardnú pohľadávku.

Medzi lombardným úkonom a pôžičkou na ručný záloh, jako som už uviedol, není — právne berúc — žiadneho rozdielu. Hospodársky je rozdiel v tom, že pôžičky na ručný záloh obyčajne uzavierajú konzument, ktorý zastavuje predmety potreby v záložni, kdežto úkony lombardné sa uzavierajú medzi bankou a kapitalistom. Toto predsa není esenciálny rozdiel. Pri pôžičkách na ručný záloh niet pochybnosti, že záložni proti dlžníkovi osobná žaloba neprislúži, vzdor tomu, že to výslovne v zák. čl. XIV. z r. 1881 není ustanovené. Vyplýva to z toho, že meno založiteľa není uvedené ani v záložnom liste, ani v záložnej knihe, ďalej z § 6., dľa ktorého krome zálohu sa nemôže od založiteľa žiadna iná zábezpeka požadovať. Toto ustanovenie sa môže tiež použiť pri lombardných úkonoch v tom páde, keď banka pri prijímaní zálohu zvláštnu istotu alebo osvedčenie nežiadala.

Nelogické a protiprávne by bolo, keď by sa ten istý právny úkon dal s dvojakého stanoviska posudzovať, podľa toho, či je predmet do zálohu daný b a n k e alebo z á l o ž n i. Pri pôžičkách na ručný záloh držiteľovi zálohu zabezpečuje špeciálne uspokojenie živnostenské provodzovanie a vylučuje dlžníkovu osobnú zaviazanosť. Nemôže sa tedy ten istý právny úkon posudzovať ináč preto, že sú úkon uzavierajúce strany iné.

Zvláštnym druhom pôžičky na ručný záloh je report (Kost-geschäft). Pri tomto podľa § 20. usancíí budapeštianskej burzy pre cenné papiere držiteľ zálohu (veriteľ) len v tom prípade môže žiadať ďalšie okrytie, keď si to zvlášte vyhradil. Tedy i tu je zpravidla vylúčená osobná zodpovednosť.

Z uvedeného vidíme, že zákon, právna prax a obchodné zvyky považujú lombardný úkon za docela zvláštny druh pôžičky, ktorý sa nespravuje dľa pravidiel pôžičky, ale rímskeho ručného zálohu, a vylučuje osobnú zodpovednosť dlžníkovu.

II. K pojednaniu zostáva ešte otázka, v jakej miere ručí veriteľ držiaci záloh za zhoršenie ceny záložného predmetu.

Platí všeobecné pravidlo, že držiteľ zálohu je povinný pri uschovaní a opatrovaní zálohu takou pečlivosťou, jako vo vlastných veciach.

Zásada táto je tak širokého rozsahu, že sa dá na ňu všetko vzťahovať. Nesporné je, že lombardná veriteľská banka musí tak pečovať pri opatrovaní a zpeňazení cenných papierov, jako pri vlastných. Tedy keď zmení svoje cenné papiere za cennejšie, má práve tak zameniť i cenné papiere tvoriace predmet zálohu. (Múčna pôžička.) Keď využije prednostné právo pri svojich cenných papieroch, má tak učiť i pri založiteľových.

Dľa obdoby i na túto otázku treba použiť 2. odst. § 347. uh. obch. zák. Tedy keď je tovar vystavený zkaze a odročenie je s nebezpečím spojené, kupiteľ je oprávnený tovar, jestli má burzovnú cenu, z voľnej ruky odpredať. Dľa tuzemskej a cudzozemskej praxi sudcovskej a dľa právnej literatúry je to nielen právom kupiteľa, ale i jeho povinnosťou voči odpredavateľovi. Dľa obdoby má držiteľ zálohu nielen právo, ale i povinnosť, aby pri klesnutí cien predal cenné papiere z voľnej ruky. Však tovar v tom páde je vystavený »rýchlej zkaze« a odročenie môže byť spojené s ohromným nebezpečím. Je zrejmé, že tam, kde je oprávnený lombardný veriteľ pri klesaní hodnoty cenných papierov tieto po prípade behom 24. hodín dľa burzovnej ceny predáť — bez ohľadu či je klesnutie prechodné alebo bezdôvodne — a uspokojiť sa zpeňážením cenných papierov, nehľadiac, jakú môže mať z toho dlžník škodu, tam má záloh držiaci veriteľ i povinnosť uchrániť dlžníka od ďalšej škody tým, že cenné papiere včas odpredá a nečaká, až ztratia celú hodnotu.

Zásada táto platí i na území platnosti rakúskeho obč. zákonníka a síce dľa § 459. a vyvinutej právnej praxe. Záloh držiaci veriteľ je zodpovedný za každú škodu, ktorá klesnutím zálohu nastala, keď nezachoval dostatočnú opatrnosť, čím mohol škodu odvrátiť.

V uvedenom rozsudku Kurie č. 9235/876 je táto zásada tiež vyjadrená. Banka je zodpovedná za škodu, vzniklú tým, že včas nepredala cenné papiere u nej lombardované, kým mali cenu.

V modernej legislatíve: § 890. švajciarskeho obč. zák. túto zásadu zrejme vyslovuje a za každé klesnutie činí zodpovedným záložného veriteľa, vyjímúc, keď ho nemohol bez vlastnej viny odstrániť. Keď tedy záložný veriteľ mal možnosť cenné papiere, jako i úpisy válečnej pôžičky včas predáť, keď ich mohol zamenením za iné zachrániť pred znehodnotením, tak zodpovedá za škodu, ktorá týmto omeškaním dlžníka postihla.

Z tohoto všetkého vyplýva, že úkon lombardný čo sa týka jeho minulosti, vývinu a techniky, vylučuje osobnú zodpovednosť dlžníka a túto zásadu zastáva i uhorská právna prax.

Záložná banka zodpovedá za škodu vzniklú klesnutím hodnoty záložného predmetu, ktorá by sa bola dala odstrániť takými úkonmi, jaké banka vo vlastných veciach by bola učinila.